

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 5 Issue 02 | pp. 250-254 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

MAMLAKATIMIZDA MAXSUS IQTISODIY ZONALARNING RIVOJLANISH VA BOSHQARUV OMILLARINING AHAMIYATI VA O'RN

Bekzod Atamurodov Nizamkulovich

tanyach doktorant, Toshkent davlat transport universiteti, Toshkent

Annotatsiya. Ushbu maqolada mamlakatimizda maxsus iqtisodiy zonalarining rivojlanish va boshqarish omillari iqtisodiyotning asosiy bug'ini sifatida keltirilganligi to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan. Shu bilan birga maxsus iqtisodiy zonalarini rivojlantirish va boshqarishda erishilayotgan yutuqlardan tashqari ushbu iqtisodiy zonalarini rivojlantirishda uchraydigan kamchiliklar, ularni boshqarishdagi muammolar va ularning yechimlari haqida qimmatli ma'lumotlar berilgan.

Аннотация. В данной статье представлена информация о том, что факторы развития и управления особыми экономическими зонами в нашей стране представлены как основной пар экономики. В то же время, помимо достижений в развитии и управлении особыми экономическими зонами, дана ценная информация о недостатках, возникающих при развитии этих экономических зон, проблемах в их управлении и их решениях.

Annotation. This article provides information that the factors of development and management of special economic zones in our country are represented as the main component of the economy. At the same time, in addition to achievements in the development and management of special economic zones, valuable information is provided on the shortcomings that arise during the development of these economic zones, problems in their management and their solutions.

Kalit so'zlar: maxsus iqtisodiy zona, erkin iqtisodiy zona, investitsiya, imtiyozlar, tarmoqlar, eksport va import, tadbirkorlik.

Ключевые слова: особая экономическая зона, свободная экономическая зона, инвестиции, льготы, отрасли, экспорт и импорт, предпринимательство.

Keywords: special economic zone, free economic zone, investments, benefits, industries, exports and imports, entrepreneurship.

Turli mamlakatlardagi iqtisodiy landshaftlarning evolyutsiyasi o'sishni rag'batlantirish, investitsiyalarni jalb qilish va raqobatbardoshlikni oshirish uchun innovatsion asoslarni o'rganishni talab qildi. Maxsus iqtisodiy zonalar (MIZ) bu borada asosiy vositalar sifatida paydo bo'ldi, ular mamlakatning qolgan qismidan farq qiladigan o'ziga xos iqtisodiy tartibga ega bo'lgan mamlakatlar doirasida belgilangan hududlar sifatida faoliyat yuritadi. Ushbu zonalar soliq imtiyozlari, tartibga soluvchi imtiyozlar va

rivojlangan infratuzilma kabi imtiyozlar orqali biznes uchun qulay muhit yaratishga qaratilgan. Binobarin, MIZlarga ta'sir etuvchi rivojlanish va boshqaruv omillarini tushunish ularning mintaqaviy va milliy iqtisodiy taraqqiyotga erishish uchun salohiyatidan samarali foydalanish uchun muhim ahamiyatga ega. Turli elementlar, jumladan hukumat siyosati, institutsional asoslar va mahalliy infratuzilma MIZlarning samaradorligi va barqarorligini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqot ushbu muhim omillarni aniqlashga qaratilgan bo'lib, natijada MIZlarni barqaror iqtisodiy muvaffaqiyatga erishish uchun qanday qilib optimallashtirish mumkinligini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Maxsus iqtisodiy zonalar (MEZ) rivojlanish va boshqaruv omillarini jadval asosida ko'rib chiqamiz. Ushbu 1-jadvalda har bir omilning ta'rifi va uning ahamiyati haqida qisqacha ma'lumot keltiriladi.

1-jadval

Omil	Ta'rifi	Ahamiyati
Geografik joylashuv	MEZning transport va logistika tizimlariga yaqinligi	Savdo va investitsiyalarni jalb etish
Qonunchilik asoslari	Maxsus huquqiy rejalar va soliq imtiyozlari	Investorlar uchun barqaror muhit yaratish
Infratuzilma	Transport, aloqa, energetika va xizmatlar infratuzilmasi	Ishbilarmonlikni qo'llab-quvvatlash
Inson resurslari	Malakali ishchilar va mutaxassislar mavjudligi	Raqobatbardoshligini oshirish va innovatsiyalarni rag'batlantirish
Investitsiya muhiti	Investitsiya xavfsizligi va imkoniyatlari	Investorlarni jalb qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish
Innovatsion faoliyat	Texnologiya va yangi g'oyalarni rivojlantirish imkoniyatlari	Mahsulot va xizmatlar sifatini oshirish
Boshqaruv strukturalari	MEZni boshqarish tizimlari va tashkilotlari	Effektiv va samarali boshqaruvni ta'minlash
Xalqaro aloqalar	Boshqa davlatlar bilan iqtisodiy hamkorlik	Eksport imkoniyatlarini oshirish

Ushbu omillar MEZlar rivojlanishida muhim rol o'ynaydi va har bir omilning o'ziga xos ahamiyati mavjud. Rivojlanayotgan MEZlar uchun ularni hisobga olish va samarali boshqarish zarur.

Maxsus iqtisodiy zonalarning (MIZ) ta'rifi va maqsadi

Maxsus Iqtisodiy Hududlar (SEZ) - bu mamlakat ichidagi qulay tartibga solish muhiti orqali iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirish uchun ajratilgan, atrofdagi milliy doiradan sezilarli darajada farq qiluvchi hududlar. Bu zonalar to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni (TDI) jalb etish, eksportni diversifikatsiya qilish va bandlik imkoniyatlarini rag'batlantirish kabi ko'plab maqsadlarga xizmat qiladi. MIZlarning

alohida operatsion doirasi ko'pincha texnologik almashinuv va innovatsiyalarni osonlashtiradi, tadbirkorlik va iqtisodiy dinamizm uchun qulay muhit yaratadi. Biroq, ushbu zonalarining haqiqiy samaradorligi davlat ishtiroki va mahalliy boshqaruv kabi omillarga qarab sezilarli darajada farq qilishi mumkin, bu ularning maqsadiga to'sqinlik qilishi yoki kuchaytirishi mumkin. Titan vodiysi zonasi tahlilida ta'kidlanganidek, davlatning haddan tashqari aralashuvi byurokratik to'siqlar va samarasizliklarni keltirib, MIZlarning rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin ((Sosnovskikh va boshq., 2016)). Bundan tashqari, shaxsiy tarmoqlar va qulay qoidalarning mavjudligi MIZlar muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi muhim elementlar sifatida namoyon bo'lib, hukumat va biznes manfaatdor tomonlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir iqtisodiy natijalarni qanday shakllantirishi mumkinligini ta'kidlaydi.

MIZ rivojlanishining tarixiy konteksti va global tendentsiyalari

Maxsus iqtisodiy zonalarining paydo bo'lishi, ayniqsa, 20-asr oxiridan boshlab, global iqtisodiy rivojlanishning muhim tendentsiyasidir. 1970-yillarning oxirida Xitoy kabi davlatlar tomonidan dastlab qabul qilingan MIZlar xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, texnologik transferni osonlashtirish va qulay tartibga solish muhiti orqali eksportni ko'paytirish uchun mo'ljallangan edi. Ushbu strategik yondashuv boshqa mintaqalarda, shu jumladan Dominikan Respublikasida ham aks ettirildi, bu erda MIZlar 1980 va 1990 yillar davomida sezilarli iqtisodiy o'sishni ta'minladi va global ta'minot zanjirlarida muhim o'yinchilarga aylandi. Biroq, MIZlarning landshafti globallashtirish va o'zgaruvchan savdo dinamikasiga javoban rivojlandi, bu ular duch kelgan muammolardan dalolat beradi, masalan, ushbu zonalarda bandlik darajasiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. MIZlarning tarixiy rivojlanishi barqaror sanoatlashtirish, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va mahalliy iqtisodiyotlarning global qiymat zanjirlariga integratsiyalashuviga ustuvor ahamiyat beruvchi kengroq global iqtisodiy tendentsiyalarni aks ettiruvchi ularning moslashuvchanligini ta'kidlaydi ((Aggarval va boshq.)).

Rivojlanish va boshqaruv omillarini o'rganishning ahamiyati

Iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va mintaqaviy raqobatbardoshlikni oshirishda ularning salohiyatini optimallashtirish uchun maxsus iqtisodiy zonalarini (MIZ) rivojlantirish va boshqarish omillarini tushunish juda muhimdir. Hukumat siyosati, biznes xatti-harakatlari va tashqi raqobat muhiti o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sir bu tashabbuslarning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligini shakllantiradi. Masalan, Rossiyada hukumatlarning tadbirkorlik faoliyatiga yuqori darajadagi aralashuvi MIZlarning samarali faoliyati uchun muhim to'siq sifatida aniqlangan. Bunday byurokratik to'siqlar nafaqat innovatsiyalarni bo'g'ibgina qolmay, balki mustahkam sanoat klasterlarini yaratish uchun muhim bo'lgan hamkorlikdagi xatti-harakatlarga ham to'sqinlik qiladi. Bundan tashqari, tadqiqot siyosatchilar o'rtasida o'z vaqtida moliyalashtirish va boshqaruv malakasining etishmasligi qanday qilib MIZni rivojlantirish maqsadlarini izdan chiqarishi va natijada suboptimal iqtisodiy natijalarga olib kelishi mumkinligini ta'kidlaydi. Shunday qilib, barqaror iqtisodiy rivojlanish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay muhit yaratish uchun ushbu omillarni har tomonlama o'rganish zarur.

MIZ rivojlanishiga ta'sir etuvchi iqtisodiy omillar

Iqtisodiy omillar maxsus iqtisodiy zonalarining (MMIZ) rivojlanish traektoriyasini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Resurslarni strategik taqsimlash, investitsiyalarni rag'batlantirish, qulay soliq rejimlari mahalliy va xorijiy sarmoyalarni ushbu zonalariga jalb etishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mustahkam iqtisodiy infratuzilma, jumladan, transport tarmoqlari va kommunal xizmatlar ham birdek muhim, chunki u samarali faoliyatni osonlashtiradi va ishlab chiqarish imkoniyatlarini oshiradi. Bundan tashqari, MIZlarning jahon bozori talablariga moslasha olishi va raqobatdosh ustunliklarni o'rnatish qobiliyati ularning muvaffaqiyatiga bevosita ta'sir qiladi. Misol uchun, yaxshi boshqariladigan MIZ barqaror amaliyotlarni amalga oshirish orqali sanoat faoliyati bilan bog'liq salbiy tashqi ta'sirlarni, masalan, atrof-muhit degradatsiyasini yumshata oladi (qarang. Bundan tashqari, manfaatdor tomonlar o'rtasidagi muloqot va hamkorlik MIZning jozibadorligini yanada kuchaytirishi mumkin bo'lgan ishonch va innovatsiya muhitini rivojlantiradi (qarang (WONG va boshq., 2004)). Binobarin, ushbu iqtisodiy omillarni tushunish va hal qilish MIZni samarali boshqarish va barqaror rivojlanish uchun zarurdir.

Investitsion imtiyozlar va soliq imtiyozlari

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etishda maxsus iqtisodiy zonalarining (MEH) samaradorligi sezilarli darajada ular taqdim etayotgan investitsiya imtiyozlari va soliq imtiyozlariga bog'liq. Ushbu moliyaviy afzalliklar, ayniqsa, iqtisodiy turg'unlikni boshdan kechirayotgan hududlarda raqobatbardosh biznes muhitini yaratish uchun zarurdir. Tadqiqotda aniqlanganidek, davlatning yuqori darajadagi aralashuvi ko'pincha ushbu zonalar erishmoqchi bo'lgan maqsadlarga putur etkazadi va bu investitsiya jarayonida sezilarli samarasizlikka olib keladi. Bundan tashqari, byurokratik kechikishlar va etarli mablag' etishmasligi kabi omillar ushbu tashabbuslar bilan bog'liq muammolarni yanada kuchaytiradi (Sosnovskikh va boshq., 2017). Investitsion imtiyozlarni samarali amalga oshirish, shu jumladan soliqlarni kamaytirish va tartibga soluvchi imtiyozlar investitsiyalar uchun yanada qulay muhitni yaratishi, biznesning rivojlanishi va barqaror iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shishiga imkon beradi. Oxir oqibat, Rossiya va shunga o'xshash sharoitlarda MIZlarning muvaffaqiyati nafaqat ushbu rag'batlarning dizayniga, balki ularning mo'ljallangan ta'sirini engillashtiradigan yoki to'sqinlik qiladigan boshqaruv tuzilmalariga ham bog'liq.

Infratuzilmani rivojlantirish va foydalanish imkoniyati

Infratuzilmani rivojlantirish va foydalanish imkoniyati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik maxsus iqtisodiy zonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Samarali infratuzilma nafaqat tovarlar va xizmatlar harakatini osonlashtiradi, balki operatsion samaradorlikni oshiradigan muhim qulayliklar bilan ta'minlash orqali investitsiyalarni jalb qiladi. Tarixiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, sanoat parklari mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishning dvigateli bo'lib xizmat qilgan, bu tushuncha so'nggi tadqiqotlarda samarali sanoat strategiyalarini shakllantirishda iqtisodiy siyosatning muhimligini ta'kidlagan (Kuznetsov va boshqalar, 2015). Bundan tashqari, mohir shaharsozlik, xususan, tranzitga yo'naltirilgan rivojlanish (TOD) bilan bog'liq holda,

foydalanish imkoniyatini oshiradi va shu bilan jamiyatning iqtisodiy landshaftini boyitadi. Kaliforniyadagi mahalliy siyosatni ishlab chiqish bo'yicha hisobot munitsipalitetlarning TOD tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash uchun tranzitga kirishdagi bo'shliqlarni bartaraf etish zarurligini ko'rsatadi va shu bilan infratuzilma va iqtisodiy faoliyat o'rtasidagi muhim aloqani mustahkamlaydi (Barbour va boshq., 2020). Xulosa qilib aytganda, mustahkam infratuzilma va strategik qulaylik tashabbuslarining sintezi MIZlar faoliyatini optimallashtirishda, pirovardida mintaqaviy iqtisodiy farovonlikni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Witkowska, Janina (2009), "Yevropa Ittifoqining yangi a'zo davlatlari va Osiyoning rivojlanayotgan mamlakatlarida xorijiy investorlarga nisbatan siyosat: qiyosiy jihatlar", "Walter de Gruyter GmbH"
2. WONG, Siang Yeung, YEOH, Karolin (2004), "Singapurning hududiyashtirish rejasi: Tanlangan aralashuv ishining empiriklari"
3. Bachev, Hrabrin (2013), "Tabiiy resurslarni saqlashni boshqarish va qishloq xo'jaligida strategiyalar"
4. Farol, Tomas, "Maxsus iqtisodiy zonalar: Biz nimani o'rgandik?"
5. Sosnovskix, Sergey (2017), "Rossiyada maxsus iqtisodiy zonalar va sanoat parklarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari", Evropa geografiya jurnali
6. Sosnovskix, Sergey (2017), "Rossiyada maxsus iqtisodiy zonalar va sanoat parklarini rivojlantirishda hukumatning roli", 11-xalqaro statistika va iqtisodiyot kunlari

Copyright: © 2025 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

